

До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 01-26-ЮФ
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
за адресою: вул. Іоанна Павла II, 17,
м. Київ, 01042, Україна

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора юридичних наук, професора Тищенко Олени Володимирівни
на дисертацію Гребенара Олексія Володимировича
на тему: «Особливості захисту конституційного права на працю в
сучасних умовах», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі
знань 08 Право
за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дослідження, здійсненого Олексієм Гребенаром, зумовлена умовами цифрової трансформації економіки, воєнного стану та європейської інтеграції України, що вплинуло на необхідність адаптації традиційних інститутів трудового права до викликів платформної економіки, нестандартних форм зайнятості та гармонізації національного законодавства з *acquis communautaire* Європейського Союзу. Додатковим критичним фактором є те, що динамічна зміна безпекового та технологічного ландшафту створює нові ризики для реалізації конституційного права на працю, яке в Україні визначено як фундаментальну основу гідного життя та вільного розвитку особистості.

Основні аспекти актуальності: по-перше, в умовах, коли людина, її права і свободи проголошені найвищою цінністю, виникає гостра потреба у науковому переосмисленні змісту права на працю. Це стосується не лише можливості вільного вибору професії, а й створення державою реальних гарантій захисту прав у кризові періоди; по-друге, послідовне нашарування наслідків пандемії COVID-19 та повномасштабної збройної агресії призвело до дестабілізації ринку праці. Масова ліквідація підприємств та вимушена оптимізація штатів вимагають пошуку нових механізмів збереження трудових гарантій та соціальної стійкості держави; по-третє, перехід до цифрової

економіки, впровадження штучного інтелекту, автоматизація виробництва та легалізація дистанційної праці кардинально змінюють характер взаємодії між працівником і роботодавцем. Електронний документообіг та платформна зайнятість потребують чіткого правового регулювання для недопущення дискримінації та порушення прав суб'єктів трудових відносин; по-четверте, ефективність захисту права на працю сьогодні безпосередньо залежить від здатності національної правової системи адаптувати конституційні механізми до міжнародних стандартів, водночас враховуючи специфіку правового режиму воєнного стану.

Отже, наукова значущість роботи обумовлена необхідністю розв'язання комплексу теоретичних і практичних проблем щодо особливостей захисту конституційного права на працю в сучасних умовах. Це робить дослідження Олексія Гребенара не лише своєчасним, а й стратегічно важливим для розбудови соціальної та правової держави. Зазначене вище беззаперечно підтверджує актуальність цього дисертаційного дослідження.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та її достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони ґрунтуються на усталених та апробованих положеннях в науці трудового права. Отримані автором наукові результати та висновки дисертації характеризуються високим рівнем обґрунтованості і достовірності, що забезпечено використанням широкого спектру сучасних підходів і методів наукових досліджень. У роботі, для комплексного аналізу поставлених наукових завдань, застосовано комплекс взаємодоповнюючих філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження, що забезпечили ґрунтовність і всебічність дослідження теоретичних, нормативних та прикладних положень з питань захисту конституційного права на працю. Так, структурно-функціональний метод застосовується для аналізу інституційної складової системи суб'єктів захисту конституційного права на працю. Досліджуються компетенційні аспекти та функціональна взаємодія в даній системі, а також питання впливу цифровізації і нових форм зайнятості

на систему захисту права на працю. Порівняльно-правовий метод надає змогу узагальнити національний досвід з питань захисту конституційного права на працю, роблячи порівняльний аналіз практикою провідних зарубіжних країн. Це надає можливість виявити ефективні моделі, які можуть бути адаптовані до українських умов. Методи документального аналізу використовуються для вивчення нормативно-правових актів, що регулюють судовий захист права на працю, альтернативні форми врегулювання трудових спорів, а також для виявлення недоліків у чинному трудовому регулюванні та шляхів їх усунення.

Практична цінність результатів дослідження підвищена завдяки використанню соціологічного методу, що дає змогу дослідити тенденції теоретичних та практичних вимірів конституційного права на працю та його захист, а також допомагає проаналізувати трансформацію міжнародно-правових стандартів захисту права на працю в національний правовий простір України. Крім того, метод спостереження використовується для вивчення ефективності судового захисту права на працю, медіаційних та примирних процедур в контексті захисту трудових прав, а також визначення ролі публічних та громадських інституцій у сфері захисту права на працю.

Дисертація демонструє глибоке опрацювання українських та зарубіжних наукових джерел, законодавства та судової практики. Автор не лише посилається на класичні та сучасні праці відомих фахівців в площині конституційного та трудового права, але й пропонує власне бачення правових явищ. Високий рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджений їхньою апробацією на Міжнародних та Всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях.

Зміст дисертаційної роботи відповідає поставленій меті та розкриває завдання дослідження. Наукові положення, висновки і рекомендації, представлені в роботі, достатньо обґрунтовані і підкріплені результатами аналізу значної кількості наукових джерел, статистичної інформації, судових рішень та практики ЄСПЛ.

Логічно побудована структура дослідження дозволила у розділі 1 «Теоретико-правові засади конституційного права на працю та його захисту» комплексно розкрити складну правову природу конституційного права на працю, що поєднує природно-правові та позитивістські підходи через дуалістичну єдність заборони примусової праці та гарантування справедливих її умов. Аналіз інституційної архітектури захисту через призму компетенційного розподілу між державними органами, міжнародними структурами та громадянським суспільством дав змогу не лише виявити наявні колізії у правозахисному механізмі, а й науково обґрунтувати перспективні напрями оптимізації функціональної взаємодії цих суб'єктів для забезпечення реальної реалізації трудових прав громадян.

Так, автором представлена концепція інституційної системи суб'єктів захисту конституційного права на працю, яка визначається та характеризується як сукупність державних органів, неурядових організацій та міжнародних інституцій, наділених повноваженнями щодо забезпечення захисту та поновлення порушених трудових прав. Встановлено, що механізм захисту необхідно розглядати як динамічну систему правових засобів, методів та процедур, спрямованих на запобігання порушенням, припинення протиправних дій, поновлення порушених прав та притягнення винних осіб до відповідальності.

Також сформульовано що традиційний механізм захисту права на працю, розроблений для класичних трудових відносин, є недостатніми для ефективного захисту прав працівників у трудових відносинах, що стосуються цифрової економіки. Автором запропоновано три варіанти законодавчої ініціативи: а) короткостроковий - шляхом внесення змін до КЗпП України щодо запровадження та визначення на законодавчому рівні таких понять, як «платформна зайнятість», «цифровий працівник», «алгоритмічне управління» або прийняття Трудового кодексу України з урахуванням цих змін; б) середньостроковий шляхом прийняття Закону України «Про захист прав працівників на цифрових платформах», який встановить: стандарти

мінімальної заробітної плати, право на соціальне забезпечення, захист від дискримінації за допомогою алгоритмів, право на відключення; в) довгостроковий шляхом створення Реєстру роботодавців цифрових платформ та запровадження обов'язкової електронної ідентифікації трудових відносин через систему блокчейн для забезпечення прозорості та захисту прав цифрових працівників.

У Розділі 2 «Механізми та форми захисту конституційного права на працю» дисертантом досліджено судовий захист трудових прав, який розкриває дихотомію між нормативними гарантіями та практичною ефективністю правосуддя, демонструючи існуючі процесуальні обмеження та доктринальні протиріччя у правозастосовній діяльності судів різних інстанцій.

Автором аргументована позиція, згідно з якою судова практика Конституційного Суду України демонструє послідовну еволюцію доктринальних підходів до інтерпретації права на працю, що виражається у розширенні змісту трудових гарантій, посиленні механізмів їхнього процесуального захисту та формуванні комплексної концепції неприпустимості необґрунтованих обмежень, зокрема щодо подолання будь-яких форм дискримінації. Встановлено, що ключовою константою юриспруденції КСУ є утвердження принципу рівності та плюралістичної моделі соціального діалогу через забезпечення рівних прав профспілок, а також зміцнення процедурних гарантій шляхом розширювального тлумачення заробітної плати, що включає компенсаційні виплати за вимушений прогул і забезпечує ефективний захист майнових інтересів та справедливе поновлення порушених прав працівників.

Обґрунтованою представляється також пропозиція автора щодо значного потенціалу медіаційних та примирних процедур як ефективного інструмента поновлення порушених трудових прав за одночасного зниження навантаження на судову систему.

У Розділі 3 «Сучасні виклики та перспективи розвитку захисту конституційного права на працю» автором виокремлено десять стратегічних

напрямів модернізації захисту трудових прав у контексті європейської інтеграції. Стратегія базується на гармонізації національного законодавства з правом ЄС через транспозицію директив щодо умов праці та робочого часу, створення спеціалізованого трудового правосуддя, а також розвиток медіації та трансформацію Держпраці із органа з каральною функцією до ризик-орієнтованого консультування та превенції. Особливу увагу приділено регулюванню платформної економіки, масштабній цифровізації правозахисних механізмів, забезпеченню транскордонної мобільності мігрантів та посиленню антидискримінаційних заходів. Такий комплексний підхід дозволяє об'єднати нормативні, інституційні та технологічні виміри в цілісну систему захисту конституційного права на працю, що відповідає кращим європейським практикам соціального діалогу.

Автором аргументовано поетапний алгоритм реалізації цих стратегій, що розподілений на три часові горизонти: короткостроковий (1–2 роки) передбачає прийняття нового Трудового кодексу та запуск центрів медіації; середньостроковий (3–5 років) зосереджений на формуванні трудових судів, систематизації безоплатної правничої допомоги та розвитку цифрових платформ; а довгостроковий (5–10 років) спрямований на досягнення європейських стандартів ефективності захисту прав працівників. Наголошено, що фінансове забезпечення реформ потребує синергії бюджетних коштів та ресурсів міжнародної технічної допомоги, зокрема в рамках Програми Східного партнерства з проєктами ЄС від Міжнародної організації праці.

У загальних висновках та за результатами дослідження сформульовано низку положень теоретико-методологічного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають вагомe значення для вдосконалення положень науки трудового права, а також правозастосування.

Структура дисертації цілком відповідає поставленим завданням та складається з вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків списку використаних джерел (231 найменування), додатків. Загальний обсяг

дисертації становить 230 сторінок, у тому числі, обсяг основного тексту - 177 сторінок.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що представлена робота є цілісним в парадигмі української правової науки комплексним дослідженням особливостей захисту конституційного права на працю в сучасних умовах. До найбільш значущих її положень можна віднести:

Уперше сформульовано концептуальну модель оптимального функціонування системи суб'єктів захисту конституційного права на працю, що ґрунтується на принципах чіткого компетенційного розмежування, ефективної міжінституційної взаємодії та адаптивності до мінливих соціально-економічних умов. Розроблена авторська модель передбачає створення координаційного механізму, що забезпечує синергетичний ефект від діяльності різних суб'єктів захисту трудових прав, і включає інноваційні інструменти превентивного захисту права на працю;

теоретично обґрунтовано та визначено десять пріоритетних стратегічних цілей оптимізації правового регулювання захисту трудових прав відповідно до орієнтирів європейської інтеграції, а саме: гармонізація законодавства шляхом транспозиції директиви ЄС; створення спеціалізованої системи трудового правосуддя; розвиток альтернативного вирішення трудових спорів; модернізація державного нагляду за дотриманням трудового законодавства; впровадження комплексної системи захисту від дискримінації в трудовій сфері; розширення регулювання колективних переговорів та посилення соціального діалогу; правове регулювання нестандартних форм зайнятості; цифровізація механізмів захисту трудових прав; забезпечення транскордонної мобільності та захисту прав працівників-мігрантів; розвиток системи безоплатної правничої допомоги у трудових спорах;

удосконалено: дослідження інституційної архітектури захисту конституційного права на працю через призму компетенційного розподілу

повноважень між різними суб'єктами правозахисної системи, включаючи державні органи, міжнародні організації, професійні об'єднання та громадянське суспільство. Дане дослідження виявило існуючі прогалини та колізії у механізмі захисту трудових прав, а також визначило перспективні напрями оптимізації їхньої діяльності. Проведений аналіз трансформації міжнародно-правових стандартів МОП, ЄС та Ради Європи у національний правовий простір України в контексті адаптації внутрішнього законодавства до європейських вимог, надав змогу сформулювати науково обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової бази та практики правозастосування у сфері трудових відносин;

пропозиції щодо особливостей захисту права на працю в умовах воєнного стану та post-conflict відновлення держави, визначаючи функціонування системи правового захисту в екстремальних умовах збройної агресії, коли конституційні гарантії трудових прав обмежені, але повинні залишатися в межах їхньої стандартної суттєвої недоторканності згідно з міжнародними правами людини;

набули подальшого розвитку: наукові та теоретичні положення, що стосуються концептуальних підходів, нормативної сутності та системних взаємозв'язків із іншими фундаментальними правами конституційно-правової природи права на працю;

напрямки удосконалення нормативно-правового забезпечення щодо особливостей захисту конституційного права на працю в сучасних умовах у відповідності до міжнародних стандартів та кращих практик зарубіжних країн стосовно визначення інституційної системи суб'єктів захисту конституційного права на працю, механізмів та форм захисту права на працю, закріплення сучасних форм зайнятості та цифровізації трудових відносин загалом;

наукові погляди щодо судових та альтернативних форм захисту права на працю, а також повноважень публічних та громадських інституцій у сфері захисту права на працю.

Отже, робота містить наукову новизну, розкриває низку невисвітлених або недостатньо висвітлених національною юридичною наукою проблем, розв'язання яких дозволить забезпечити правове регулювання та особливості захисту конституційного права на працю в сучасних умовах.

Дисертація виконана державною мовою. Стиль викладання матеріалу – науковий. Порушень академічної доброчесності опонентом не виявлено.

Дисертаційна робота характеризується результатами, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання, а також забезпечують розв'язання практичних питань. Викладені в ній наукові положення є основою для подальших досліджень, правотворчості та удосконалення правозастосування, а також правничої освіти.

Повнота викладення наукових результатів в опублікованих працях здобувача. Основні положення та висновки дисертації апробовано у 10 публікаціях, серед яких: 4 наукові статті у фахових виданнях України з юридичних наук та 6 тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

За результатами розгляду цієї наукової роботи необхідно звернути увагу дисертанта на певні наявні в ній дискусійні положення:

1. У роботі, автор теоретично обґрунтовує та визначає десять пріоритетних стратегічних цілей оптимізації правового регулювання захисту трудових прав відповідно до орієнтирів європейської інтеграції, що є безумовно необхідним (розділ 3, с. 175-181). Однак, на мою думку, для перетворення цих стратегічних напрямів з наукової декларації на реальну дорожню карту, їх потрібно структурувати за допомогою конкретних інструментів реалізації. Наприклад, окрім строків, кожний напрям можна було б доповнити описом завдань, принципів, індикаторів результативності та ресурсним забезпеченням.

2. Автор аргументує, що Концепція постконфліктного відновлення системи захисту права на працю включає три етапи: - Етап 1 (стабілізація), який передбачає відновлення функціонування базових інституцій захисту

права на працю на деокупованих територіях; - Етап 2 (реконструкція), який включає модернізацію системи захисту з урахуванням військового досвіду та нових викликів; Етап 3 (трансформація), що включає розробку сталої системи захисту права на працю, що входить до європейського правового простору (с. 190 дисертації). В аспекті наведеного, хотілося б почути додаткові пояснення дисертанта щодо законодавчих пропозицій, чи мають вони бути відображені на рівні нового Трудового кодексу України?

3. Автором аргументована необхідність створення електронної платформи «Трудові права України», яка забезпечить віддалений доступ до всіх механізмів захисту права на працю, включаючи подання скарг, консультації, моніторинг розгляду справ тощо. Та у Додатку Г дисертації наведено практичні рекомендації щодо вибору процедури захисту трудових прав працівників. Їх інтеграція як окремого модуля до створеної в майбутньому електронної платформи «Трудові права України» забезпечить ефективний захист прав працівників. В аспекті наведеного, хотілося б почути, які ще модулі мають бути представлені на електронній платформі «Трудові права України», щоб забезпечити більш ефективний захист прав працівників?

Наведені спірні положення і висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка носить самостійний і творчий характер, має наукову та практичну цінність. Наявність дискусійних питань, насамперед, характеризують складність і актуальність досліджуваної теми та самостійний підхід до її розгляду дисертантом. Автор у дослідженні досягає його мети.

Усе вище викладене дає підставу зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження Гребенара Олексія Володимировича на тему: «Особливості захисту конституційного права на працю в сучасних умовах», є завершеною науковою працею. Враховуючи досягнення автором мети та завдань дослідження, отримання нових науково-обґрунтованих результатів щодо проблем захисту конституційного права на працю в умовах цифровізації економіки, воєнного стану та post-conflict відновлення держави, є всі підстави

стверджувати, що дисертація О.В. Гребенара відповідає вимогам положень постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (в редакції постанови КМУ від 19 травня 2023 р. № 502) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор, Гребенар Олексій Володимирович, заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент -

професор кафедри трудового права та права
соціального забезпечення Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор

Олена ТИЩЕНКО

Підпис засвідчує
Вчений секретар
КАРАУЛЬНА Н. В.
09.04.

